

Koronavirus na čas zastínil a asi ještě zastíní téma vody, ovšem stále platí zásadní teorém - nebude-li voda, nebude život, nebude život člověka i ostatních živočichů. Naštěstí v naší vlasti jsou povolání, kteří se tématu dlouhou věnují. K jedním z nich náleží i doktor Jindřich Duras. Ten si v první části setkání všímá významu propojování a cirkulaci - poukazuje na skutečnost, kterou si v běžném životě neuvědomujeme: „Voda propojuje nejen nás, lidi s historickými organismy, s praoceány, jelikož to je stále stejná voda“. Zeptejme: cožpak voda ze studánky je absolutně totožná s tím vodou praoceánu? Rozlišujeme nejen chemický vzorec, ale masu i čistotu, která je nám nabízena. Přiznám se, že nejsem hydrogeolog, a proto nebudu polemický. V dialogu se pan doktor také zaměřil na otázky: probouzení vzdělání u lidí, vodní zkušenost v Čechách, kde smutně konstatuje: „U nás se nám zatím vůbec nepodařilo pochopit, že voda vše propojuje.“ Důležitou roli v tomto ohledu hraje i nastavení hospodářství a usilování některých skupin o blahobyt - či lépe rychlé zbohatnutí bez ohledů na vztah k životnímu prostředí a vodě.

Dialog byl pořízen během podzimu roku 2019.

JB: *Začal bych asi touto otázkou - již v české hymně se setkáme s obrazem: „voda hučí po lučinách“. A hned jsme u vody a můžeme generovat další otázku - tvoří i voda součást našeho domova? Jak jej tvaruje? Jak je pro nás důležitá? Co vše utváří?*

JD: Voda má pro nás význam zásadní. Podle umístění zdrojů vody se zakládala sídla už v pravěku. Bez kvalitního zdroje vody nebylo možné založit lidské sídlo. Voda má též ve všech, řekněme náboženstvích, zcela zásadní úlohu. Očistné koupele, očistné rituály, posvátné prameny. Vody si vždycky lidé nesmírně vážili.

Co bych rád na vodě zdůraznil je, že vše propojuje. Propojuje nejen nás, lidi s historickými organismy, s praoceány, jelikož to je stále stejná voda. Propojuje nás i v běhu našeho života, poněvadž voda, kterou pijeme, byla předtím součástí mraků či naopak podzemí a předtím součástí oceánů - chvíli byla v planktonu, chvíli v rybách. Pokud by molekula vody měla paměť, což možná má, jsme vlastně velmi těsně propojeni, aniž si to však uvědomujeme.

JB: *Podíváme-li se na vodní cyklus, vidíme, že voda vše propojuje.*

JD: Co bych nerad vynechal, to by pro lidi, kteří neuvažují tak do hloubky, bylo představitelné jen obtížně. Voda opravdu i fyzicky propojuje vše. Například propojuje atmosféru s hydrosférou, ale i s půdním prostředím.

JB: *Co to v praxi znamená?*

JD: Z atmosféry jsou například vodou vymývány škodlivé látky. Mohl bych zmínit kadmium ze spalovacích procesů, případně polyaromatické uhlovodíky, které nám při hodnocení kvality vody dělají zásadní problém. Tyto látky se nám vymývají do půdy, tedy ji kontaminují, ovšem z půdy jsou opět vymývány do vody, přičemž přičtíme ještě to, co nám atmosféra uloží přímo do vody na vodní hladinu.

Vzduch, Půdu a Vodu - tato prostředí máme díky vodě propojena, ale k tomu máme ještě biosféru. To znamená: těla stromů, rostlin, slonů, lidí, prvoků - tedy ty, kteří se rodí, umírají, dýchají, pijí, vylučují. To je další skutečnost. Máme též propojeny oceány s atmosférou, oceány s řekami, a proto propojenost je obrovská.

JB: *Jaký důsledek má takové poznání?*

JD: Jednu velmi pozitivní skutečnost: budeme-li škodit vodnímu koloběhu, bude dlouho trvat, než se to v něm projeví, jelikož on má kde brát, tedy jak a čím vyrovnávat naše negativní působení. Systém

zahrnuje celou Zemi. Vlastně se jedná o celoplanetární systém. Je mohutný a má své mechanismy a rovnováhy, které je těžké narušit, což je pozitivní.

Negativní stránka je ale velmi vážná. Dojde-li k narušení rovnováhy – tím myslím poměry v oceánu, poměry v ledovém pokryvu, čímž myslím ledovce, Arktida/Antarktida, jestliže narušíme cirkulaci vody v atmosféře, hospodaříme-li špatně na půdách, které nám vysychají, a krajina nezadržuje vodu – není jednoduché ten systém, koloběh, postavit na nohy a konstatovat: zlepším jej a vše bude v pořádku.

V konečném důsledku to znamená, že A) musí být zlepšeno vše, B) že za to také hodně zaplatíme a C) výsledek nebude hned. Přiznejme si, že do něčeho takového se nikdy nikomu nechce. Obávám se, že jsme ve fázi, kdybychom měli začít napravovat ono „vše“.

Řekli jsme, že nás voda propojuje a tím, že narušíme vodní prostředí, narušíme i svou roli. Sáhnu-li na koloběh vody, dotknu-li se „posvátné“ vody, zároveň „sahám“ sám do sebe, poněvadž jsem to já, kdo vodu potřebuje na zavlažování pole, na pití...

JB: Často se setkáváme s tím, že my lidé vydělujeme člověka z přírody a snažíme se ji mít jako zdroj. Neuvedomujeme si, že jsme ze stejných látek, a proto jsme součástí systému. Mám pocit, že tato skutečnost jakoby lidi nezajímala.

JD: Vnímám to jako lidskou aroganci. Tato arogance těsně souvisí s hloupostí člověka. Pokora ve směru k přírodě je něčím, co nám chybí a na co asi „dojedeme“, pokud naše jednání nedokážeme změnit.

... Aspekt vzdělání ...

JB: Jsou takoví, kteří říkají: jedná se o otázku vzdělávání, a proto je vhodné změnit vzdělávací systém. Je nutné to změnit z vrchu, případně je nutné něco probudit v lidech? Uvažme, pokud jsou elementy tak propojeny, pak nejde pouze o proměnu vodohospodářství.

JD: Poznatků je velmi mnoho – a člověk vše neobsáhne. I odborník řeší většinou jen svou dílčí část. Nejde pouze o detailní znalosti, jak jednotlivé části fungují, ale myslím si, že jde právě o to pochopení celkového propojení a respekt k celému systému. A to je otázka kultury. Kultury v širokém slova smyslu – tedy včetně pohádek, vyprávění, přístupu k přírodě.

Někdo moudrý pronesl, že veškerý problém začal v okamžiku, kdy jsme Zemi a přírodě přestali říkat Matko. Sám jsem to nejdříve vnímal jako nadsázku, ale ona to není nadsázka. Až se opět naučíme nazývat přírodu Matkou, což je pro mnohé asi neskousnutelné, pak zřejmě nastane porozumění. Stejně si dokážu představit, že lidé dnešní doby, shánějící na internetu dárky z Číny a Ameriky, budou říkat přírodě se vším respektem a pokorou Matko.

JB: Zdá se to být nepředstavitelné.

JD: Jiné cesty však není.

JB: Nahlédneme-li do nedávné historie, existuje tradice čištění studánek, případně pohádka o zlém vlkovi. Tyto skutečnosti mohou být zakořeněné v člověku, v kultuře, avšak i tam lze nalézt chybu. Čištění studánek může podpořit úctu k vodě, ale odstraněním přírodních elementů můžete způsobit zásah do konkrétního biotopu. Možná je problém zakořeněný hlouběji.

JD: To je na filozofickou diskusi. Uvedu příklad. Pro mě bylo velmi důležité, že jsem se dostal na malý ostrůvek poblíž Bali. Tam žijí hinduisté. Bylo naprosto úžasné, že neustále dávají na pro ně důležitá místa malé misky z kokosového listí a na tom je obětina. To znamená nějaký květ - kousek oplatky, kousek chleba, kamínek, případně nějaká cetka. Právě toto dávají na místa, kterých si velmi váží. Nepotkal jsem pramínek, kde by miska nebyla a přitom byla od nejbližšího obydlí i docela vzdálená. Jednoduše, lidé tam museli vážit dlouhou cestu. Svým jednáním vyjadřují úctu. Péče o tato místa je tam vyhrazena ženám a ony u toho velmi pěkně vypadají. Pozoroval jsem je, poněvadž mě to fascinovalo. Ženy ta místa „ošetřují“ naprosto samozřejmě, dělají to zevnitř ze sebe, upřímně - a přitom pokorně. Tážu se, kdy jsem toto viděl třeba v Evropě?

... Česká zkušenost ...

JB: *Jaká je úcta k pramenům u nás? Vysychají prameny?*

JD: U nás se nám zatím vůbec nepodařilo pochopit, že voda vše propojuje. Pochopit tak, abychom věděli, co opravdu říkáme. Poněvadž poté by nebylo možné, abychom na polích hospodařili způsobem, který:

- neumožňuje zasakování vody,
- zvětšuje odtok vody z krajiny,
- zvětšuje výpar.

Takto bych nemohl hospodařit, kdybych skutečnost chápal. Zhoršení vodního režimu čelíme stavbou přehrad. Postavit takovou přehradu není sice žádná legrace, ale pořád jde o (nenadchnu inženýry stavaře) nejprimitivnější řešení. Tím nemyslím stavbu, ale řešení zadržování vody v krajině. V krajině si tím vytvoříme „umyvadlo“, avšak vodu z přehrady zpět do studánek nedostanem.

Asuán je úžasná přehrada, ovšem okolo je poušť, poněvadž přehrada nemá pozitivní vliv na okolní krajinu. Přehrada se může jevit jako záchranná brzda, abychom měli co pít. Sice nám díky přehradě něco z kohoutku poteče, ale není to žádným přínosem pro krajinu. A bez krajiny fungovat dlouhodobě (udržitelně) nemůžeme. Měli bychom mít vizi a přemýšlet, jak chceme vodu v krajině opravdu uchovat. Zadržíme-li ji v celé ploše, ona z krajiny bude odtékat čistší, nebude sebou odnášet tolik látek, které pak např. zahliňují rybníky i ony přehrady, které poté musíme čistit. Jedno ne zcela dobré řešení generuje nutnost vytvářet další ne zcela dobrá řešení. A všechna ta řešení něco stojí. Proto je důležité raději zvolit řešení dobré.

JB: *Můžete být konkrétní? Co je příkladem dobrého řešení?*

JD: Když dnes někomu řeknete: Uděláme v jednom malém povodí vše pořádně, jak to má být.

Aby se voda zasakovala, aby její koloběh měl všechny ty články, které má v krajině mít.

Zeptá se: Kolik by to stálo? A uděláte-li odhad ceny, reakce bude: To jste se zbláznili, to je moc drahé! Co se nám zdá drahé, toho si zjevně ještě příliš nevážíme. Nemá to pro nás cenu. Je sice nutné vynaložit nějakou sumu prostředků, ovšem jedná se z velké části o splácení dluhu, který jsme si vytvořili v minulosti „lacinými“ řešeními.

Co jsou pro nás pesticidy? Nejsou náhodou také laciným řešením, aby se v zemědělství nahradila lidská práce? Pesticidy nahradily přibližně 2/3 lidí, co dříve v zemědělství či zahradnictví pracovali – a ti museli odejít. My říkáme pesticidům chemická motyka. A nyní si starostové vsí v zemědělské krajině stěžují, že by rádi viděli na návsi maminky s kočárky.

JB: *Odpověď je nasnadě.*

JD: Budeme-li používat pesticidy, budeme-li mít podobu zemědělství jako máme nyní, tedy s velkými lány a velkými stroji, pro lidi v něm nebude místo. A maminky s kočárky ve vsi také nebudou. Jsme svědky laciných „řešení“, která nás dostala tam, kde nyní jsme. Asi je čas na řešení opravdová.

... Ekonomika...

JB: *Podobnou situaci můžeme vidět u lidského těla. Když je nemocné, běžné řešení je pouze nemoc ošetřit, ale nehledá se příčina nemoci, ta mnohdy zůstává nepoznána.*

JD: Dotkl jste se zde regenerace. Tu bychom měli vložit i do ekonomiky. Lidí, kteří se tímto tématem zabývají, není však dosud mnoho. Kouzlo spočívá v tom, že jsme se i u nás už naučili mluvit o udržitelnosti rozvoje: rozvoj, růst, prorůstová opatření, rozvojová opatření, rozvojové zóny, rozvoj obcí. Uvádí se například, že je nutné v národním parku zachovat rozvoj obcí. Rozvoj v dosavadním smyslu, tedy zvyšování počtu obyvatel, parkovacích míst, hotelů, wellness center...

To je jako nutnost zachování vody či ledu v ohni – to nelze. Nedávno (pozn. red. na podzim 2019) jsme byli svědky zprávy o plnění rozpočtu a bylo řečeno: dobrý hospodářský výsledek byl způsoben především spotřebou domácností.

Sám si kladu otázku: Kde to jsme? Vysoká spotřeba znamená, že spotřebováváme přírodní zdroje, včetně vody, a vytváříme odpad. Máme snad usilovat o rozvoj hospodářství tímto způsobem?

JB: *Nabízí se otázka. Jaká by měla být role ekonomiky?*

JD: Ekonomika je zde proto, aby sloužila člověku – ne my ekonomice. Stanovme si cíl, abychom pobývali na naší planetě co nejdéle a v souladu s ní. Ekonomové, kteří studovali také za veřejné peníze, by tuto skutečnost měli vložit do svých modelů a měli by vymyslet, jak to udělat, abychom mohli fungovat v souladu s přírodou i ekonomicky – uvažují v této logice: Má-li se hospodářství rozvíjet, musíme povzbuzovat spotřebu. Podle mě nám takoví ekonomové neprospívají, jelikož nabádají ke drancování přírody, tedy ke spotřebovávání zdrojů a k produkci odpadu. Takový model ekonomiky je neudržitelný.

Poznámka **JD** (srpen 2020): Nyní, za koronavirových potíží, spouště lidí došlo, co všechno nepotřebují, kolik různých služeb, aktivit či výrobků není zas tak moc potřebných, nebo co všechno netřeba měnit za nové, protože to dosavadní vlastně slouží ještě dobře. Naše „ekonomika“ se jaksí obnažila a ukázala, že bez nadspotřeby lidí nedokáže fungovat. Nikdo nepředstavil žádný rozumnější model. Ekonomové měli dokonce hrůzu, co by se stalo, kdyby lidé po zkušenostech z krize (snížení příjmů) začali šetřit = méně by utráceli. To by „ekonomiku“ snad zabilo. Kdo ale nebude šetřit, ten nebude ani na další krizi připraven a bude odkázán na milost a nemilost „státu“. Pěkné vyhlídky. Kdo chtěl vidět absurditu stávajícího ekonomického systému, měl, myslím, příležitost...

JB: *Jsou však jiné modely rozvoje.*

JD: Ano, je takzvaný udržitelný růst, což je faleš, neboť ekonomové si představují, že jde o růst, který

lze udržet z dlouhodobého hlediska. To je z mého pohledu hloupé. Jeden moudrý člověk řekl: Nekonečný růst na konečných zdrojích může vymyslet buď šílenec, nebo ekonom.

Někteří vymysleli udržitelnou existenci, což je status quo. Už to je obtížná záležitost. Nyní se zjišťuje, že to nestačí, poněvadž ničení našeho životního systému na kuličce, kde bydlíme, je jako když se rozjede vlak a nejde zastavit.

A tak někteří přišli s novou vizí, což je regenerativní ekonomika.

JB: *O co se snaží?*

JD: Abychom dokázali ekonomicky fungovat a žít tak, že bude zároveň docházet k obnově přírodních systémů – lesů, pralesů, oceánů, které jsme v minulosti už silně poškodili. A aby se zde na Zemi dobře bydlelo i dalším generacím.

JB: *Dobrá a logická výzva pro nás všechny.*

JD: To je něco, o čem není v televizi či novinách příliš slyšet. Dnes jsme svědky „hecování“ spotřeby. Důvodem je, aby na konci v tabulce měli ekonomové a politici ta správná čísla. To považují za směšný důvod. Tento přístup je špatný a z dlouhodobé perspektivy je to cesta do pekel.

... Blahobyt...

JB: *Náš dialog se též dostal k otázce blahobytu. Co je skutečným blahobytem? Většinová společnost může v blahobytu vidět právě možnost větší spotřeby, cestování aj. Srovnají-li se s rozvojovými zeměmi, řeknou si: máme se lépe. Ale na jak dlouho?*

JD: Žijeme ve společnosti, která je rozdělená na „alarmisty“, kteří se domnívají, že to se Zemí nevypadá dobře a že bychom měli něco dělat – a to nejlépe hned.

Poté jsou zde ti, kteří tvrdí: stále je to dobré, ono to ještě vydrží, nebudeme zatím ještě za nápravná opatření zbytečně utrácet.

Poté máme skupinu „škodičů“. Tam bych zahrnul téměř všechny politiky – a to bez výjimky politické příslušnosti. Politici slibují lidem vše lepší a pokud možno lacinější. A to je v době větší a větší vzácnosti zdrojů úplně špatně.

Příklad. Voda sice není v dostatečném množství a kvalitě, ale její cena zůstane zachována. Nebudeme platit víc za vodu, případně jen nepatrně neb je to „politikum“. To je podle mě prostě mimo. Voda, nepostradatelná – a v dobré kvalitě i vzácná, představuje jen nepatrnou část našich životních nákladů. My si jí nevážíme. Cenou jsme vodě nepřiznali důležitost. Geolog Václav Cílek se k tomu staví prostě: zchudneme. Souhlasím s ním a jinak to ani být nemůže.

JB: *Když se někdo zeptá, zda chceme, aby se situace zlepšovala, odpovíme – ano. Chceme, aby bylo lépe. Proč tedy nedochází k významným změnám? Máme zájem, aby se zlepšovala situace ohledně základních potřeb pro udržitelný život na Zemi – jako jsou čistá voda, půda, vzduch, ...*

JD: Vymyslel jsem si přirovnání: Chodíme nakupovat do samoobsluhy a regály se zbožím zdarma jsme již vybrali. Oním zbožím zdarma myslím: voda zdarma, čistý vzduch, zdravé potraviny, zdravá půda. To již není. Nemáte možnost na ně sáhnout. Máte-li zájem udělat čistou vodu například v přehradě jako je v Praze-Hostivaři nebo v Orlíku, na Lipně a kdekoli, bude to docela drahé. Sice tím

získáme jako bonus také zdravější krajinu, tedy povodí té nádrže, ale drahé to bude.

Zajímavý příklad máme v Plzni. V Boleveckém rybníce už sice čistá voda je, ale pořád ji musíme bránit proti okolí. Shodou okolností právě v tomto rybníku chybí metr vody, neboť je sucho. Technicky je problém snadno řešitelný: Natáhneme 750 metrů hadice nebo potrubí a načerpáme do rybníka vodu z řeky Berounky, která teče okolo. Jenže! Voda v Berounce je znečištěná - a zrovna obsah fosforu, tedy klíčová živina pro rozvoj sinic je v Berounce více než 10x vyšší. Navíc je v povodí Berounky invazní druh raka, tedy další antropogenní poškození celého ekosystému. Přečerpávaná voda by tak měla nejen nadbytek živin, ale přenesl by se i račí mor (mikroskopické spóry plísně *Aphanomyces astaci*). Proto se bude muset ta přečerpávaná voda nejprve dobře upravit - a to nebude laciné.

Jsme tedy zase u ceny a musíme zase řešit otázku, zda je to drahé. Systémy přírody jsou už bohužel tak degradovány, že uděláme-li nějaký zásah v pozitivním směru, musíme dosaženou změnu neustále bránit. Není tomu tak, že vytvoříme nějaký hezký systém - kus přírody, a on tak už zůstane. On tak nezůstane, protože musí čelit náporu okolí. Lidem tato skutečnost zatím moc nedochází. Prostě a jednoduše: Jsme ve fázi, kdy musíme zlepšit vše, co je kolem nás a akceptovat s tím spojené výdaje. Oddalování bude znamenat další prodražení.

JB: *Jistě. Není možné kolem rybníka postavit zeď. Systém je propojený. Jaká bude cena, chceme-li udržet takový rybník v dobré kvalitě?*

JD: Například údržba dobré kvality vody Boleveckého rybníka stojí přibližně milion až dva za rok. Pro Plzeň přijatelná částka. Bude-li se realizovat projekt na Hostivaři, magistrát bude platit za udržení dobré kvality vody dva miliony ročně, možná tři. Nic není zdarma. Stejně tak budeme-li chtít mít zdravé potraviny. Vyprodukovat zdravé potraviny je nákladnější, poněvadž musíme zaměstnat více lidí a i výnosy se asi zredukují. Ale zase budeme mít jako bonus zlepšující se stav krajiny. Aktuálně jsme svědky zhoršování kvality půdy, byť výnosy jsou stále větší. Tento paradox nemůže fungovat do nekonečna. Jednou se budeme muset podívat pravdě do očí a začít to řešit. Vše pak bude stát peníze.

JB: *Možná zde budeme pěstovat hydroponicky.*

JD: To je další úhyb bokem. Proč investovat do půdy, když ji jakoby nebudeme až tak potřebovat. Vše bude ale stát peníze a nemůžeme celý systém napouštět pořád zdánlivě lacinými věcmi, poněvadž se jedná o cestu do pekel a šli jsme po ní do současnosti, s jednoznačným výsledkem.

JB: *Měli bychom se vydat do zemí, kde zdroje byly omezenější a kde voda byla zdarma jako v Uzbekistánu a v zemích kolem Aralského jezera. Jen se podívejme, jak tam to dopadlo?*

JD: V této oblasti možná zavládne válečný stav.

JB: *V arabských zemích je voda zdarma, neboť je to tak dáno.*

JD: Státy na řekách Amu Darja a Syr Darja jsou zralé na válku, zatímco většina Aralského jezera je už vyschlá. Vojenské napětí vzniká z toho důvodu, že každý si chce vodu zachovat - staví se přehradu a pěstuje se bavlna, která má obrovskou vodní stopu. Voda tak logicky prostě nemůže zbýt na všechny. K tomu neochota ke spolupráci. Podobně na Nilu Súdán a Egypt. Súdán má zájem o stavbu přehradu na Nilu, ale Egypt této zemi vyhrožuje válkou, protože i tak je v Egyptě v Nilu relativně málo vody.